

TOS in het voortgezet onderwijs

Leerlingen met een taalontwikkelingsstoornis (TOS) ervaren op het gebied van taalproductie en taalbegrip grote beperkingen. Hoe ga je in het voortgezet onderwijs om met een leerling met TOS? Bernadette Sanders geeft handreikingen.

- Naar schatting vijf tot zeven procent van de jongeren heeft een TOS.
- Ongeveer dertig procent van de jongeren met TOS die voortgezet (speciaal) onderwijs volgde, zit na het examen thuis. (Bron: Kentalis)

Leerlingen met TOS hebben gemiddeld een taalontwikkelingsachterstand van ongeveer twee jaar. Ze hebben moeite met het volgen van de complexe talige instructie. Naast alle problemen die zij ondervinden met het toepassen en verwerken van taal, zijn er problemen met het vasthouden van de aandacht en het geheugen. Auditieve informatie wordt vaak verkeerd waargenomen of vertraagd verwerkt. Doordat leerlingen met TOS problemen ondervinden met executieve functies, leidt dit ertoe dat zij problemen kunnen hebben met het plannen en organiseren. Jongeren met TOS ondervinden na het verlaten van de school problemen bij het vinden van een passende stage of werkplek. Zij hebben daarbij intensieve begeleiding nodig.

Moeilijke overgang

Bij de overdracht van het basis- naar het vervolgonderwijs is het van belang dat de zorgcoördinator, de mentor en de leraren op de hoogte zijn van deze 'stoornis' en de specifieke kenmerken. Wanneer de leerling met TOS, zonder een arrangement of diagnose, zich in het basisonderwijs heeft weten te redden binnen alle 'veilige kaders' en met de juiste ondersteuning, kan het zijn dat een leerling met TOS pas in het voortgezet onderwijs 'ontdekt' wordt. Er is soms sprake van ongewenst of opvallend gedrag van de leerling, ontstaan vanuit opgebouwde frustratie

en ernstige problemen met het communicatief redzaam zijn. De veilige muren en de bekende structuren van het basisonderwijs vallen weg. Daarnaast doet de puberteit zijn intrede, die is van invloed op het gedrag en het sociaal-emotioneel welbevinden. Schooltaal en vaktaal worden in alle nieuwe vakken met een hoog tempo aangeboden. Daarnaast is er meer tijdsdruk en vaak veel huiswerk.

Hoe bied je de juiste ondersteuning?

Een taalontwikkelingsstoornis openbaart zich niet bij alle leerlingen op dezelfde manier en wordt zeker niet door elke leerling hetzelfde ervaren. De stoornis kan voor de ene leerling een hardnekkig probleem zijn, terwijl het bij een andere leerling in de loop der jaren beter gaat.

Wat deze leerlingen gemeen hebben, zijn (ernstige) problemen met betrekking tot de communicatieve redzaamheid. Het geven van een antwoord op een vraag of kletsen met een klasgenootje kan voor een leerling met een TOS al een hindernis in de communicatie zijn. Het is belangrijk om deelgenoot te kunnen zijn van gesprekken, om informatie te kunnen geven en instructies te begrijpen en ernaar te kunnen handelen.

Wat heeft de leerling met TOS in het voortgezet onderwijs nodig? Het is per school verschillend wie begeleiding kan geven aan leerlingen met TOS. Soms is dat de RT'er, de mentor of de leraar Engels of Nederlands. Zelfs logopedisten bieden extra ondersteuning op het gebied van communicatief redzaam zijn (sollicitatiebrief schrijven en solliciteren oefenen). Ook ambulante begeleiders kunnen leerlingen hierbij ondersteunen.

Leerlingen in het voortgezet onderwijs hebben volwassenen nodig die hen 'zien', hen accepteren en hen bij de hulpvragen die zij ondervinden ondersteunen.

Belangrijke aandachtspunten hierbij zijn:

- Voer gesprekken met de leerling om de hulpvraag van de leerling helder te krijgen.
- Zorg voor adequate begeleiding naar en op de stage.
- Bewaak de referentieniveaus van de vakken Nederlands en Engels. Bied de leerling extra aandacht en/of begeleiding om deze niveaus te behalen. Zie hiervoor ook het Simea-protocol voor leerlingen met cluster 2-problematiek (Simea.nl); *Toetsen en examens in het vo en mbo*.
- Bedenk samen met de leerling oplossingen, niet alleen voor de didactische hulpvragen, maar ook voor de sociaal-emotionele hulpvragen.
- Wees je ervan bewust dat de leerling veel moeite heeft met de (talige en auditieve) vaardigheden die in het voortgezet onderwijs verwacht worden. Denk aan samenwerken, presentaties, brieven schrijven, luistertoetsen enzovoort. Zoek naar de gewenste ondersteuning.
- De leerling met TOS heeft moeite met de complexe vraagstellingen in toetsen: vaak is er behoefte aan een andere formulering van de vraag. Geef de leerling de ruimte om tijdens de toets om verheldering van de vraagstelling te vragen. Je hoeft het antwoord niet te geven, de leerling wil slechts de vraag begrijpen.
- Geef de leerling meer tijd. Tijd om na te denken en tijd om antwoorden te formuleren.

Aandacht voor de hulpvraag

Het is binnen de communicatie met anderen ook belangrijk dat wij emoties kunnen verwoorden en kunnen aanvoelen. Wanneer dit niet lukt, ontstaat er naast onbegrip een gevoel van onvermogen, onmacht en frustratie bij jongeren. Dit grijpt in op hun algehele welbevinden en ontwikkeling. Hier ligt een rol voor de leraar, de mentor, de remedial teacher en de begeleider. Met aandacht voor de hulpvraag van de leerling en de leraar, bied je al een eerste stap in de begeleiding. Signaleer in het gedrag de hulpvraag van de leerling. Verhelder dit door te observeren in de klas en luister naar de leerling. De leerling met TOS heeft moeite met het formuleren

Dr. Bernadette Sanders

werkt als orthopedagoog bij swv Drechtsteden. Ze heeft als ambulante begeleider in cluster 2 (Auris) gewerkt met leerlingen in het voortgezet en middelbaar beroepsonderwijs. Sanders is eigenaar van Smartonderwijs en geeft lezingen en trainingen over TOS en over leer- en gedragsproblemen. Zij heeft diverse publicaties over TOS op haar naam staan.

Wil je meer weten over hoe je als leraar in het voortgezet onderwijs een leerling met TOS kunt ondersteunen? Onlangs heeft Bernadette Sanders het boek 'Taalontwikkelingsstoornissen in het voortgezet onderwijs en mbo' uitgebracht. Het boek is tot stand gekomen in een samenwerking tussen de LBBO en LannooCampus.

EAN: 9789401462327

Pagina's: 291

Prijs: € 29,99

Bestellen via www.lannoo-campus.nl

van de hulpvraag en de leraar ziet vervolgens het 'ongewenste' gedrag. Ondersteun de leerling bij het verwoorden. Gebruik hierbij korte concrete vragen als wie, wat, waar, wanneer, waarom en hoe, of zinnen als 'het lukt niet omdat...' of 'het is moeilijk omdat...'

Voor iedereen die werkt met TOS-leerlingen in het voortgezet onderwijs, is het vooral belangrijk op de hoogte te zijn van de belemmeringen die een TOS met zich meebrengt en wat de invloed kan zijn van een TOS op het gedrag, het leren en het sociaal-emotioneel welbevinden van de leerling. Vanuit die kennis kun je de leerling begeleiden en ook de leraar.